

Nr 177

Av herrar **Ohlin** och **Hedlund**, *angående det statliga stödet till de handikappade.*

(Lika lydande med motion nr 128 i Första kammaren)

De som i dagens samhälle har det sämst är — nästan utan undantag — människor med fysiska och psykiska handikapp. Denna grupp av människor har fått mindre del än andra av den välståndsutveckling som skett under senare år. Många handikappade tvingas leva hela sitt liv på vad vi brukar kalla existensminimum. Det är ett dåligt uttryck för solidariteten i ett kultursamhälle att man — när resurser finns — inte hjälper dessa människor till en rimlig levnadsnivå.

De problem som behandlas i den följande motionen berör framför allt två av de viktigaste problemen inom handikappområdet: behovet för handikappverksamheten av planmässighet i förvaltningen och nödvändigheten av en utökad forskning för att förebygga och kompensera handikapp. Vi hävdar att den förra året tillsatta handikapputredningen bör få avsevärt vidgade direktiv och vi anger några önskvärda målsättningar för dess utredningsarbete. Två andra väsentliga frågor, nämligen den av AMS bedrivna rehabiliteringsverksamheten samt utformningen av invaliditetstillägg och -ersättningar, kommer att av oss aktualiseras i samband med de aviserade propositionerna senare under året.

Yrkanden som berör ecklesiastikhuvudtiteln framföres i särskilda motioner, nr I: 134 och II: 183.

Våra krav på social- och ecklesiastikhuvudtitlarna medför en sammanlagd utgiftsökning av 515 000 kr. nästa budgetår.

Samordning och kartläggning

Samhällets insatser för de handikappade medför besvärliga samordningsproblem. Redan på det *kommunala* planet sker en uppsplittring av handikappfrågorna på ett stort antal organ: socialnämnden med dess olika underavdelningar, barnavårdsnämnden, skolstyrelsen, fastighetskontoret, bostadsförmedlingen, brandkåren. På *landstingsnivå* handhas frågor sammanhängande med handikappade av hälso- och sjukvårdsstyrelserna, centralstyrelserna för vård och undervisning av utvecklingsstörda barn m. fl. I den *statliga* förvaltningen griper handikappfrågorna över flera av depar-

tementen: justitiedepartementet, socialdepartementet, ecklesiastikdepartementet och inrikesdepartementet. En motsvarande uppsplättning på verken finns.

Detta innebär att en fullständig överblick över problemfältet praktiskt taget är omöjlig för såväl myndigheterna som den handikappade. Kontinuiteten i behandlingen av ett fall avbryts av de trångt satta kompetensgränserna myndigheterna emellan. Oklarheten i ansvarsfördelningen inbjuder till passivitet inför befogade förändringar.

Den av Kungl. Maj:t tillsatta handikapputredningen bör verkställa en ingående *granskning av den offentliga förvaltningens funktionsmöjligheter* på detta område. Syftet med en omorganisation bör vara att samla handläggningen på ett färre antal organ och vid behov skapa ändamålsenliga samarbetsorgan. Klarare gränser för de olika statliga och kommunala myndigheternas ansvar bör dras upp. På det kommunala planet bör t. ex. ansvaret för handikapparbetet läggas på ett enda organ, som även får uppsökande uppgifter. Centralt kan samordningen åstadkommas genom en *handikappbyrå under socialdepartementet*. En del av samordningsproblemet för de rörelsehindrade skolbarnen kan lösas genom inrättandet av konsulenttjänster vid skolöverstyrelsen.

Vi föreslår att två sådana tjänster inrättas fr. o. m. den 1 juli 1966. Kostnaden för dessa tjänster belöper sig till ungefär 80 000 kronor.

En annan uppgift som handikapputredningen borde åläggas är en *kartläggning av landets handikappade*. Det finns med stor sannolikhet ett väsentligt antal »okända» handikappade, som är i behov av hjälp men som ännu inte kommit i kontakt med samhällets vårdande organ. Tillgängliga — ytterst osäkra — uppskattningar tyder på att ca 5 % av landets invånare i åldern 15—64 år med en rimlig definition av begreppet handikappade tillhör denna kategori. Kännedomen om de handikappades antal, arten av defekten, åldersfördelningen, de sociala villkoren m. m. är mycket begränsad även hos de kommunala myndigheterna som anses ha det primära ansvaret för att samhällets hjälp når fram. Inventeringar förekommer i obetydlig omfattning. Endast i en och annan kommun har man tillgång till ett centralt register över sina handikappade. Hittills har enstaka punktinsatser skett, t. ex. i Göteborg, för att kartlägga situationen. Ett par lands ting har uppdragit åt sina distriktssköterskor att inkomma med uppgifter om det kända antalet handikappade i deras distrikt. På initiativ av socialpolitiska kommittén pågår utredning i hela landet om gamla och handikappade gamla personers behov av bostadsförbättring och hemhjälp. Det av oss föreslagna utredningsarbetet bör kunna samordnas härmed.

Några kategorier av handikappade är redan föremål för viss registrering. Det gäller de synskadade och i någon mån de hörselskadade barnen. Förlösningssanstalterna avger årlig rapport om missbildningar hos nyfödda. Centralstyrelsen för vård och undervisning av utvecklingsstörda barn har

upprättat ett register över dem man fått kännedom om. Försöksverksamhet med hälsoundersökningar bland småbarn har startats i södra Sverige. Undersökningarna avser särskilt mentala skador.

En registrering av de rörelsehindrade har inte skett på motsvarande sätt. 1962 års utredning angående högstadiundervisning för rörelsehindrade m. m. föreslår att en registrering av rörelsehindrade barn införes. Departementschefen uttalade i förra årets statsverksproposition, att han fann en sådan åtgärd mindre tilltalande. Vi delar inte denna syn utan ansluter oss till såväl socialstyrelsens som medicinalstyrelsens och skolöverstyrelsens beslut att i princip bifalla förslaget. Utredning om en sådan registrering bör verkställas av den sittande handikapputredningen.

En grupp som ständigt växer och i takt med den medicinska forskningens framsteg överlever med alltmer komplicerade skador är de *bilolycksskadade*. Handikapputredningen bör undersöka möjligheterna att göra utvecklingen av denna kategori till föremål för en central uppföljning.

Men även andra breda undersökningar behövs, t. ex. av *lämpliga yrken* på den fria marknaden för olika slag av handikappade. Speciellt bör uppmärksamheten riktas på sådana uppgifter inom den statliga förvaltningen som kan anses anpassade till olika handikappade kategoriers möjligheter.

I det här sammanhanget bör behovet av *friskintyg för statlig tjänst* undersökas och bestämmelserna reformeras för att underlätta för handikappade med partiell arbetsförmåga att få tjänster för vilka de är lämpade.

Handikappinstitut

Handikappvårdens genomgående problem, den bristande samordningen, möter inte minst inom forskningsområdet. Ett flertal olika institutioner och privatpersoner och -grupper är sysselsatta med grundforskning, utvecklingsarbete och försöksverksamhet av olika typer.

Svenska centralkommittén för rehabilitering är f. n. ett av huvudorganen för denna forskning. SVCR bedriver forskning rörande stödjebandage och proteser, särskilt för neurosedynskadade barn, samt teknisk utvecklings- och produktionsverksamhet och har en informationscentral för svenska och utländska resultat. Det är ett samarbetsorgan för de flesta handikapporganisationerna, Landstings- och Stadsförbunden samt staten. Arbetet sker i nära samarbete med konsumentinstitutet, statens institut för byggnadsforskning, försvarets forskningsanstalt, AB Atomenergi, de tekniska högskolorna i Stockholm och Göteborg, karolinska sjukhuset, norrbackainstitutet, Eugeniahemmet, rehabiliteringskliniken i Danderyd, m. fl. organ. En särskild arbetsform har utvecklats i samarbetet: SVCR avlönar ingenjörer som är stationerade på akademiska sjukhuset i Uppsala och protestekniska forskningslaboratoriet vid norrbackainstitutet, som är det andra mycket viktiga organet för handikappforskningen.

En annan institution är statens arbetsklirik som har forskningsuppgiften inskriven i instruktionerna men som på grund av brist på personal inte har möjlighet att fullgöra någon mer omfattande forskning. Den bedriver samarbete med t. ex. psykologiska institutionen vid Stockholms universitet och de tekniska högskolorna. För arbetsprövningen vore det värdefullt med kvalificerade forskartjänster, vilkas innehavare delade sin tid mellan praktiskt arbete i teamet och teoretiskt forskningsarbete vid någon vetenskaplig institution. Båda aktiviteterna kunde därvid stimuleras av den ständiga kontakten, och problemet med informationen om och tillämpandet av forskningsresultaten skulle också lättare kunna lösas.

Handikapporganisationerna utför utvecklingsarbete rörande de tekniska hjälpmedlen för respektive kategorier. Skolöverstyrelsen har planer att studera pedagogiska nyheter för kursverksamheten bland de handikappade, även om departementschefen i årets statsverksproposition inte anvisat några medel. Den rent medicinska forskningen om olika handikapp är nu givetvis en uppgift för de medicinska fakulteterna.

De brister som måste avhjälpas är framför allt den otillräckliga samordningen och den dåliga informationen. Konsekvenserna av den oklara arbetsfördelningen blir dubbelarbete och uteblivna initiativ samt otillräcklig kännedom om de resultat som nåtts på olika håll. Det är i sammanhanget viktigt att påpeka att även det internationella perspektivet bör hållas i sikte.

För att lösa dessa svårigheter föreslår vi att ett *handikappinstitut* inrättas. Till detta skulle föras så mycket som är praktiskt möjligt av den medicinska, fysiologiska, psykologiska, sociala, pedagogiska och tekniska handikappforskningen och -utvecklingsverksamheten. Både studiet av handikappen och metoderna att kompensera dem bör innefattas i institutets uppgifter. En internationell informationscentral bör anknytas till institutet, som i sin helhet bör få en så bred bas som möjligt, möjligen genom nordisk samverkan, eftersom de nordiska ländernas problem på detta område är likartade och man på det sättet även kan anlita mera specialiserade och dyrbarare resurser än vad som annars varit möjligt. Handikapputredningen bör få i uppdrag att undersöka möjligheterna att inrätta ett sådant handikappinstitut genom sammanförande och utbyggnad av samhällets nuvarande insatser.

Bidrag till hjälpmedel

Stödet till de handikappade vilar på organisationernas insatser. Det gäller inte minst hjälpmedelsförsörjningen. De statliga bidragsreglerna måste av administrativa skäl bli rätt schabloniserade. Nödvändigheten av generella regler medför en snävare fördelningspraxis än vad som i de enskilda fallen kan vara behövt. Organisationerna har med sin kännedom om de individuella fallen, sin snabbhet i handläggningen och smidighet och sin

friare ställning i jämförelse med ämbetsverken en stor uppgift att fylla.

Organisationernas nödvändiga insatser hänmas emellertid kraftigt av bristen av medel. Kön hos De handikappades riksförbund för dem som söker bidrag till redskap för underlättande av den dagliga livsföringen m. m. motsvarar f. n. ett års väntetid, d. v. s. en anslagsförbrukning av ungefär 400 000 kronor. Många, t. ex handikappade skolbarn med behov av elektriska skrivmaskiner och bandspelare, kan inte erhålla sådana inom rimlig tid eftersom de faller utanför den av medicinalstyrelsen administrerade bidragsgivningen. Myndighetens snäva kriterier *förutsätter* en kompletterande insats från organisationernas sida. Det är då förvånande att tillräckliga bidrag inte beviljas.

Vi ansluter oss till DHR:s anslagsäskande på denna punkt och yrkar på att ytterligare 300 000 kr. utöver de av departementschefen tillstyrkta 50 000 kr. skall ges som bidrag till inköp och distribution av hjälpmedel för underlättande av den dagliga livsföringen för rörelsehindrade och andra handikappade.

Statens arbetsklirik

Statens arbetsklirik i Stockholm har enligt Kungl. Maj:ts instruktioner tre huvudsakliga uppgifter: prövning av handikappades arbetsförutsättningar, utbildning av rehabiliteringspersonal, forskning inom arbetsprövningens område. På grund av brist på resurser kan ingen av dessa uppgifter fullgöras så att behoven täcks.

Arbetsmarknadsstyrelsen har beräknat att 2 000 personer behöver arbetsprövas och arbetstränas årligen. I dag finns i hela landet personalresurser för att klara av endast en tredjedel av behovet. Den trånga sektorn på längre sikt är träning av personal i rehabiliteringsteknik. Två 4-veckorskurser i rehabiliteringsmetodik föreslås i årets statsverksproposition. I landstingens regi ges nu 2-månaderskurser i prövningsteknik. För personalen krävs praktik under handledning, en uppgift som åligger arbetskliriken, vilken på grund av för liten personal inte kan avdela erforderlig tid till instruktion. Utbyggnaden av prövningsinstitutionerna har bl. a. därigenom försenats, så att hittills endast hälften av de planerade 15 kunnat sättas i verksamhet.

Vi föreslår bifall till anslagsäskandena från statens arbetsklirik, vilket medför en höjning av det av regeringen föreslagna anslaget med 85 000 kr.

Arbetsklirikens besvärliga lokalprovisorier är en svårighet, som framför allt drabbar inackorderingen av klienterna. Önskvärt vore att ett hem kunde iordningställas, avsett för ett 20-tal klienter med möjligheter att bo, äta och ägna sig åt fritidssysselsättningar, allt under överinseende av husfar och husmor. Hemmet bör även ha sjukvårdsresurser. De nuvarande inackorderingsmöjligheterna är otillräckliga både kvalitativt och kvantitativt och belägna på alldeles för långt avstånd från kliriken. Handikap-

pade ungdomar från t. ex. Norrland lämnas nu utan tillsyn och hjälp över veckohelgerna ensamma i Stockholm. Gravyt handikappade, t. ex. epileptiker, tvingas bo i ett ordinärt rum tillsammans med andra utan vare sig extra vård eller speciella anordningar i rummet. Det är beräknat, att arbetskliniken om 8—10 år skall ingå i ett planerat centrum för rehabiliteringsmedicin vid karolinska sjukhuset. Den nuvarande situationen är dock så allvarlig att ett snart upphörande av de nuvarande lokalprovisorierna är angeläget.

Övriga frågor

Skolöverstyrelsen har i sitt anslagsäskande gjort en utmärkt översikt av medelsbehovet för de handikappades kulturella verksamhet. Skolöverstyrelsen understryker att de handikappade gruppernas faktiska möjligheter till kulturkonsumtion inte hållit jämna steg med samhällets kulturfrämjande åtgärder i övrigt.

För att underlätta för handikappade att delta i av samhället understödda *studiecirklar, föreläsningar, fritidsgrupper och central ungdomsverksamhet* bör speciellt förmånliga regler skapas. Detta gäller även beträffande möjligheterna för svårt handikappade att delta i *undervisning vid folkhögskola*, där tillbyggnad av ett annex kan visa sig nödvändig. Bägge dessa områden bör undersökas av den pågående handikapputredningen, som ju speciellt fått i uppdrag att ägna sig åt skol- och ungdomsfrågor.

Korrespondensstudier är en särskilt väl anpassad form av undervisning för många kategorier av handikappade. F. n. utgår statsbidrag med 500 kr. per elev för korrespondensundervisning för döva. Det är rimligt att även andra handikappgrupper får tillgodoräkna sig detta stöd. Vi ansluter oss till skolöverstyrelsens önskemål om 50 000 kr. till korrespondensundervisning för handikappade.

De handikappade studerandes inordnande i *det studiesociala stödet* är en angelägen reform. Samhället bör göra sitt för att uppmuntra de unga handikappade att ägna sig åt studier och därigenom öka sina valmöjligheter och möjligheterna till anpassning i arbetslivet. Målsättningen måste bl. a. vara att likställa studier med förvärvsarbete, för vars underlättande enligt nuvarande bestämmelser invaliditetsersättning kan utgå. Den i handikapputredningens direktiv omnämnda undersökningen av centrala studiehjälpsnämnden bör forceras och resultatet framläggas oberoende av handikapputredningens övriga arbete.

Handikappidrotten är en viktig verksamhetsgren inom handikappvården, inte minst på grund av dess kontaktskapande betydelse. Anmärkningsvärt nog förekommer inte någon som helst orientering om handikappidrotten i utbildningen för gymnastiklärare. Vid anordnande av sommarläger o. d. är ofta en av svårigheterna att få tag på kompetenta ledare. En utväg att lösa detta problem är att en kort orientering om handikappidrottens betydelse,

dess olika former och den erforderliga speciella pedagogiken läggs in i utbildningen av gymnastiklärare.

Handikapputredningen har fått i uppdrag att även företa en översyn av bestämmelserna för bidrag till anskaffande och drift av *invalidfordon*. Denna prövning bör bl. a. gälla de kriterier som nu tillämpas för bidrag. Eftersom bilen är ett viktigt kontaktmedel för handikappade bör det undersökas att låta bidrag utgå efter enbart medicinsk prövning i stället för den nuvarande prövningen av näringshjälpsbehovet. De gränsdragningsproblem som kommer att uppstå vid denna vidgning av kriterierna bör särskilt noggrant utredas. Vidare bör utredningen rikta uppmärksamheten mot att även andra än rörelsehindrade, t. ex. hjärt- och lungsjuka, kan vara i behov av bil och därför bör ges rätt till statsbidraget.

Med hänvisning till ovanstående hemställes,

A) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att den av Kungl. Maj:t tillsatta utredningen angående omvårdnaden av handikappade genom tilläggsdirektiv får i uppdrag att:

1. att beakta behovet av samordning inom förvaltningen vid handläggningen av handikappfrågor och särskilt undersöka möjligheterna att lägga ansvaret för handikappvården i kommunerna på ett enda organ;

2. undersöka möjligheterna att inrätta en handikappbyrå under socialdepartementet;

3. utföra en landsomfattande kartläggning av de handikappade;

4. utreda möjligheterna att genomföra en registrering av rörelsehindrade barn;

5. undersöka möjligheterna att kontinuerligt följa utvecklingen av de bilolycksskadade genom en central registrering;

6. göra en inventering av för olika slags handikappade lämpade yrken särskilt inom den offentliga sektorn;

7. undersöka möjligheterna att reformera bestämmelserna om läkarintyg för erhållande av statlig tjänst i syfte att möjliggöra för handikappade att erhålla ordinarie och extra ordinarie tjänst;

8. undersöka möjligheterna att inrätta ett handikappinstitut för forskning och information, om möjligt på nordisk bas;

9. snarast framlägga förslag rörande de handikappade studerandes inpassande i det studiesociala systemet;

10. undersöka möjligheterna att införa förmånliga reg-

ler för statsbidrag till studiecirklar m. m. i syfte att underlätta deltagande av handikappade i dessa;

11. utreda uppförandet av en annexbyggnad till en folkhögskola för gravt handikappade; samt

12. utreda ändringar av bestämmelserna för erhållande av statsbidrag till invalidbilar i enlighet med de i motionen angivna riktlinjerna;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om utredning och förslag till en definitiv lösning av statens arbetskliniks svåra lokalförhållanden, speciellt avseende inackorderingsmöjligheterna;

C) att riksdagen måtte

1. till *Bidrag till de handikappades riksförbund* för budgetåret 1966/67 under femte huvudtiteln anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 300 000 kr. förhöjt anslag av 1 100 000 kr.; samt

2. till *Statens arbetsklirik* för budgetåret 1966/67 under femte huvudtiteln anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 85 000 kr. förhöjt anslag av 935 000 kr.

Stockholm den 24 januari 1966

Bertil Ohlin

Gunnar Hedlund